

شاخصه‌های زن انقلابی در تربیت فرزند از

دیدگاه امام خمینی علیه السلام^۱

سهیلا حسن‌زاده^۲

چکیده

تربیت فرزند یکی از مهم‌ترین وظایف زن انقلابی است، در این مقاله با توجه به سخنان گوهریار و رهنمودهای امام خمینی علیه السلام که نشأت گرفته، از اندیشه اسلام ناب محمدی صلی الله علیه و آله است، در مورد شاخصه‌ها و ویژگی‌های زن انقلابی در تربیت فرزندان شایسته مورد بررسی قرار می‌دهیم. نویسنده با مطالعات کتابخانه‌ای، به شیوه توصیفی و تحلیلی جایگاه و اهمیت تربیت فرزند را از دیدگاه امام خمینی علیه السلام و شاخصه‌های زن انقلابی را در تربیت فرزند بیان نموده است. شاخصه‌های مهم زن انقلابی در تربیت فرزند تهذیب و آراسته شدن به اخلاق اسلامی و مسئولیت‌پذیری مادر به همراه عطف و مهربانی و محبت نسبت به فرزند است، که با توجه به آگاهی و بصیرتی که زن انقلابی دارد، با تشویق و مهرورزی خود شجاعت و ایثار را به فرزندان خود آموزش می‌دهد و تا بتواند فرزندان شایسته تربیت کند، که مایه سعادت جامعه شود.

واژگان کلیدی: زن و خانواده، تربیت فرزند، زن انقلابی، امام خمینی علیه السلام.

۱. تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۱۱/۰۱ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۱/۱۵.

۲. دانش‌پژوه دکتری قرآن و علوم (گرایش قرآن و علوم تربیتی) جامعه المصطفی صلی الله علیه و آله العالمیه /

مقدمه

محیط خانواده هم‌چون سرزمین حاصل‌خیزی است که فرزندان هم‌چون گل‌های شادابی در آن می‌روید. به عقیده امام خمینی علیه‌السلام سعادت و یا شقاوت فرزند به نوع خانواده مربوط است. و در تحلیل جایگاه خانواده مادر نقش اوّل را داراست. مادر از دو جهت حائز اهمّیت ویژه‌ای در تربیت فرزند است اوّل این که کودک مهمّ‌ترین سال‌های تکوین شخصیت خود را در محیط انس و الفت با او می‌گذراند و این سال‌ها فرصت کم‌نظیری برای اکتساب عادات و صفات و سایر ویژگی‌های رفتاری از مادر است، ثانیاً مادران به لحاظ عواطف خالصانه خود پناهگاه مطمئنی برای کودکان هستند و کودک هر زمانی که احساس ناامنی می‌کند، ابتدا به مادر پناه می‌برد و امنیت مورد نظر خود را در آغوش وی جستجو می‌کند.

از این‌رو هدف از نوشتن این مقاله آشنایی زنان انقلابی به یکی از مهمّ‌ترین شاخصه‌های و ویژگی‌های که باید داشته باشند، با توجه به دیدگاه و اندیشه ناب امام خمینی علیه‌السلام می‌باشد با توجه به رهنمودهای ایشان بتواند فرزندان سالم و صالح تربیت کند.

در ابتدا مقاله به جایگاه و اهمّیت تربیت از دیدگاه امام خمینی علیه‌السلام، اهمّیت و نقش زن در تربیت فرزند پرداخته شده است و سپس به شاخصه‌های زن انقلابی در تربیت فرزند پرداخته شده است و آن شاخصه‌ها عبارتند از: یک زن انقلابی باید اهل تهذیب و مراقبت و آراسته شدن به اخلاق اسلامی، مسئولیت‌پذیر و با عطف و مهربان باشد، تا بتواند با تشویق و محبت خود فرزندان با بصیرت، شجاع و شایسته تربیت کند.

۱. جایگاه و اهمّیت تربیت از دیدگاه امام خمینی علیه‌السلام

اگر بخواهیم جایگاه و اهمّیت تربیت را از دیدگاه حضرت امام خمینی علیه‌السلام بیان کنیم، آسان‌ترین راه، مراجعه به سخنان ایشان در این زمینه است، تا با بررسی و مقایسه آن‌ها با دیگر مقوله‌ها، به درستی به اهمّیت این موضوع دست

یابیم. نگاهی اجمالی به نظر امام خمینی علیه السلام در این زمینه، کافی است تا به اهمیت والای تربیت در اندیشه ایشان پی ببریم. امام بارها چه قبل و چه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی به صورتی تفصیلی یا گذرا به اهمیت این موضوع اشاره داشته و جنبه‌ها و زوایای مختلف آن را مورد بررسی قرار داده‌اند. امام خمینی علیه السلام تا آنجا به این مسئله اهمیت می‌دهد که اساس عالم و نیز هدف اصلی پیامبران را در همین موضوع خلاصه می‌کند: «اساس عالم در تربیت انسان است. انسان عصاره همه موجودات است و فشرده تمام عالم است و انبیا آمده‌اند برای اینکه این عصاره بالقوه را بالفعل کنند؛ و انسان یک موجود الهی بشود.» (خمینی، ۱۳۷۸: ج ۱۴، ۱۵۳)

غایت بعثت این تزکیه است. غایت آمدن انبیا این تزکیه است و دنبالش آن تعلیم.» (خمینی، ۱۳۷۰: ج ۱۴، ۲۵۴) تمام نکته آمدن انبیا این است که تربیت کنند، این بشر را که قابل از برای این است که تربیت بشود.» (همان، ج ۲، ۲۸۸)

انبیایی که از طرف خدای تبارک و تعالی آمده‌اند، برای همین تربیت بشر، برای انسان سازی آمده‌اند. تمام کتب انبیاء خصوصاً کتاب مقدس قرآن کریم کوشش دارند به اینکه انسان را تربیت کنند؛ برای اینکه با تربیت انسان، عالم اصلاح می‌شود.» (همان، ج ۱۴، ۱۰۳)

از سوی دیگر، امام خطر نبود تربیت را بسیار مهم و بزرگ می‌دانست تا جایی که می‌فرمود: «خطر نبود آن، از خطر مغول هم بالاتر است.» (همان: ۲۵۴)

یا در مورد خطر انسان تربیت نشده می‌فرمود: «آن قدر که انسان غیر تربیت شده برای جوامع مضر است، هیچ شیطانی و هیچ حیوانی و هیچ موجودی آن قدر نیست.» (همان: ۱۰۳)

امام خمینی علیه السلام اهمیت و رتبه تربیت و تهذیب را پیش از تعلیم و فراگیری آن را پیش از تعلیم می‌دانست و بارها بر این مهم تأکید می‌کرد: «تزکیه، قبل از تعلیم و تعلم است.» (مکتبی، هدایتی، ۱۳۸۷: ۷۰) «مسئله تربیت، بالاتر از تعلیم است.» (همان: ۷۱)

کوشش کنید که تربیت بشوید و تزکیه بشوید قبل از اینکه تعلیم و تعلم باشد. کوشش کنید که همه درس، با درس خواندن و تعلیم و تربیت باشد که آن مقدم است به حسب رتبه بر تعلیم و بر تلاوت آیات و بر تعلیم کتاب و حکمت.» (همان)

آن رهبر فرزانه تا جایی بر این امر اصرار می‌ورزید که علم و عالم بدون تربیت را خطرناک می‌شمرد و خطر آن را از خطر مغول بیشتر می‌دانست: «گرفتاری همه ما برای این است که ما تزکیه نشده‌ایم. تربیت نشده‌ایم. عالم شده‌اند، تربیت نشده‌اند. دانشمند شده‌اند، تربیت نشده‌اند. تفکرات‌شان عمیق است، لیکن تربیت نشده‌اند و آن خطری که از عالمی که تربیت نشده است و تزکیه نشده است بر بشر وارد می‌شود، آن خطر، از خطر مغول بالاتر است.» (همان: ۷۱)

۲. اهمیت و نقش زن در تربیت فرزند

امام خمینی علیه السلام در نهضت عظیم تربیت انسان، برای زنان حقی بیش از مردان قائل است؛ زیرا زنان علاوه بر مادران فردا، مردان بزرگ و شجاع را در دامان پاک و پر مهر و عاطفه خویش نیز درس می‌دهند و به تعبیر زیبا و خلاق این بزرگ مرد تاریخ معاصر همان گونه که قرآن مجید انسان‌ساز است، زنان نیز انسان‌سازانند. به همین جهت شریف‌ترین و با عظمت‌ترین شغل زن ایفای درست نقش مادری و تربیت صحیح فرزند و تحویل او به جامعه است. دراهمیت این رسالت همین بس که خدای تبارک و تعالی در طول تاریخ، از آدم تا خاتم انبیاء علیهم السلام راجهت انسان‌سازی مبعوث نمود، و شرافت تربیت صحیح نسل را که تربیت و سالم‌سازی جامعه است، در ردیف و اهمیت رسالت شریف انبیاء قرار داد. امام خمینی علیه السلام براساس یک بینش ژرف انسان‌شناسانه و با عقیده‌ای عمیق به اسلام و هدف آن، یعنی تربیت انسان و با اعتقاد به شرافت والای شغل انسان‌سازی که شغل انبیا است، شغل اول زنان را مادری می‌دانست و سایر امور را در درجه بعد قرار می‌داد. ایشان خطاب به زنان می‌فرمود: «شما خانم‌ها،

به‌طوریکه حالا خودتان می‌گویید معلم هستید، دو شغل شریف دارید، شما خانم‌ها دو تا شغل بسیار شریف دارید؛ یکی شغل تربیت فرزند که این از همه شغل‌ها بالاتر است... (خمینی، ۱۳۷۸: ج ۸، ۹۰)

در بیانی دیگر می‌فرماید: دامن مادر بزرگ‌ترین مدرسه‌ای است که بچه در آنجا تربیت می‌شود. آنچه که بچه از مادر می‌شنود، غیر از آن چیزی است که از معلم می‌شنود. بچه از مادر بهتر می‌شنود تا از معلم. در دامن مادر بهتر تربیت می‌شود تا در جوار پدر، تا در جوار معلم. یک وظیفه انسانی است، یک وظیفه الهی است، یک امر شریف است؛ انسان درست کردن است. (همان: ۹۱)

از دید حضرت امام علیه السلام، زن با برخورداری از ویژگی‌های خاص جسمی و روحی، نقش مادری و تربیت فرزند را که زیر بنایی‌ترین نقش‌ها در نظام خلقت است و صلاح و فساد جوامع بدان بستگی دارد، عهده‌دار است و لذا به کرات در سخنان ایشان اهمیت این موضوع گوشزد می‌شود از جمله:

«شما می‌توانید بچه‌هایی تربیت کنید که حفاظت از انبیا بکنند؛ حفاظت از آمال انبیا بکنند، شما هم خود حافظ باید باشید و هم نگهبان درست کنید... خانه شما باید خانه تربیت اولاد باشد.» (همان، ج ۷: ۵۰۴)

و یک مادر ممکن است که بچه را تربیت کند و خوب تربیت کند، و آن یک بچه یک امت را نجات بدهد و ممکن است که بد تربیت کند و موجب هلاکت یک امت بشود. (همان)

امروزه برخی زنان تحت عنوان پیشرفت، تجدد، به روز بودن، به شدت تحت تأثیر تفکرات ناصحیح فمینیسم قرار گرفته‌اند و برای شاغل بودن زن، یا دانشگاه رفتن و تحصیل او بدون توجه به نقش مادری یا همسری او ارزشی فوق ارزش زنانی که در خانه مانده‌اند و به تربیت صحیح فرزندان خود اشتغال دارند، قائلند؛ غافل از اینکه زنانی که بیشتر وقت و انرژی خود را در محل کار صرف می‌کنند، عملاً توان و حوصله انجام امور خانه و پرداختن به تربیت فرزندان و رفع نیازهای آنان را ندارند. حضرت امام علیه السلام با این نوع نگرش مبارزه

نموده؛ سخنان ایشان دائماً در راستای این مطلب است که مبدا کارکرد خانواده یعنی تربیت فرزند از خانواده سلب شود و به نهاد دیگری واگذار شود.

با دقت در سیره امام اهمیت موضوع بیشتر روشن می‌شود. خانم فاطمه طباطبایی نقل می‌کند که: «امام نقش زن را در خانه خیلی تعیین‌کننده می‌دانستند و به تربیت بچه‌ها خیلی اهمیت می‌دادند؛ گاهی که ما شوخی می‌کردیم و می‌گفتیم پس زن باید همیشه در خانه بماند؟ می‌گفتند: شما خانه را کم نگیرید، تربیت بچه‌ها کم نیست. اگر کسی بتواند یک نفر را تربیت کند، خدمت بزرگی به جامعه کرده است ایشان معتقد بودند که تربیت فرزند از مرد بر نمی‌آید و این کار دقیقاً به زن بستگی دارد، چون عاطفه زن بیشتر است و قوام خانواده هم باید بر اساس محبت و عاطفه باشد.» (مؤسسه فرهنگی هنری قدر ولایت، ۱۳۹۰: ۱۵۱)

۳. شاخصه‌های زن انقلابی در تربیت فرزند

زن انقلابی هم‌چون عنصری است که وجود او براساس انسانیت و شرافت است. از این‌رو دارای شاخصه‌ها و ویژگی‌های می‌باشد؛ که با بصیرت و آگاهی خویش بتواند فرزندان شایسته تربیت کند، خود و خانواده خود را به جایگاه عروج معنوی برساند.

۳-۱. اهل تهذیب و مراقبت و آراسته شدن به اخلاق اسلامی

اخلاق برای انسان کلیدی برای ورود به دنیای سعادت و وسیله‌ای برای کنترل نفس است. حل بسیاری از مشکلات و نابسامانی‌ها با اخلاق نیکو امکان‌پذیر است. انسان در سایه اخلاق قادر به کنترل خود و هوس‌های شخصی و یافتن توشه‌های برای به کار بردن در مسیر زندگی می‌شود و به آرامش درونی نایل می‌آید. دامان مادر، نخستین مدرسه و اولین پایگاه تربیتی است. در این مدرسه کودک علم، اخلاق و دین می‌آموزد و مهم‌تر اینکه آنچه کودک در این مدرسه می‌آموزد، برای همیشه نزدش می‌ماند. کودکی که پای به عرصه این جهان می‌گذارد، آگاهی و نیروی ندارد و کاملاً متکی به مادر است. بر این اساس، تا

مادر خود را از عوامل فساد و اخلاق نادرست دور نکند، نمی‌تواند به زندگی خوب فرزندش امیدوار باشد. تأثیر اخلاقی مادر به گونه‌ای است که حتی می‌توان ادعا کرد که راه و رسم زندگی بعدی کودک، ادامه همان روش زندگی کنونی مادر است. کودک مسائل متعددی را از راه چشم و گوش یاد می‌گیرد و مسائل اخلاقی که با چشم می‌بیند، در او مؤثرتر و نافذتر است. مادر، الگویی علمی برای کودک است، پس هرگونه اخلاق و رفتاری که از مادر سرزند، در طفل اثر می‌گذارد. کسی که نقش رهبری اخلاقی و انضباطی کودک را بر عهده دارد، خود باید الگوی صحیح انضباطی باشد.

امام خمینی علیه السلام در مورد تهذیب و اخلاق مادر می‌فرماید: «اول مدرسه‌ای که بچه دارد، دامن مادر است، مادر خوب، بچه خوب تربیت می‌کند و خدای نخواستہ اگر مادر منحرف است، بچه از همان توی دامن مادر منحرف بیرون می‌آید. و چون بچه‌ها آن علاقه‌ای که به مادر دارند به هیچ کس ندارند و در دامن مادر که هستند تمام چیزهایی که دارند خلاصه می‌شود در مادرها و همه چیز را مادر می‌بینند حرف مادر، خلق مادر، عمل مادر، در بچه اثر دارد.» (خمینی، ۱۳۷۸: ج ۷، ۲۸۶)

«برنامه طویل‌المدت برای شما جوان‌ها، برای شماخانم‌ها، برای همه این است که اگر شماها یک انسان مهذب باشید، مقاصد اسلامی را پیش می‌برید. اگر این خانم‌ها بچه‌های مهذب بار بیاورند، بچه‌های اسلامی بار بیاورند، شما هم دین‌تان، هم دنیاتان محفوظ‌است.» (خمینی، ۱۳۷۰: ج ۶، ۲۶)

«خانم‌های محترم! خودتان را تهذیب کنید و کودکان خودتان را تهذیب کنید. خودتان را اسلامی بار بیاورید که در اسلام همه چیز هست. خودتان در پناه اسلام و به اخلاق اسلامی متخلق شوید که همه چیز در اسلام هست.» (همان، ج ۷: ۱۷)

۲-۳. مسئولیت‌پذیری در تربیت فرزند

یکی دیگر از ویژگی‌ها و شاخصه‌های زن انقلابی مسئولیت‌پذیری مادر در تربیت فرزند است.

مسئولیت مادری و تربیت فرزند، حرفه‌ای شریف و اصیل است، امام خمینی علیه السلام بارها از مسئولیت مادری و تربیت فرزند به عنوان حرفه‌ای اصیل و شریف یاد می‌کرد، که شاید این تعبیر، پاسخی بود به آن دسته از تبلیغات منفی که در گذشته بر ضد نقش مادری زنان صورت می‌گرفت. تبلیغات مسمومی که رژیم شاه به پیروی از فرهنگ غرب، برای به ابتذال کشاندن زنان این مرز و بوم بدان دامن می‌زد. رژیم گذشته به دلایل مختلف، در پایین آوردن مقام مادری و سبک جلوه دادن این مقام می‌کوشید تا جایی که به قیمت از هم پاشیدن خانواده، در بیرون آوردن زنان از حریم خانواده آن‌ها به جهت خدمت به جامعه، بلکه به منظور به خدمت در آوردن زنان در جهت منافع سیاسی و فرهنگی خود، از هیچ کوششی فروگذار نکرد، رژیم تبلیغات خود را در این زمینه تا اندازه‌ای پیش برد که بسیاری از زنان از اینکه تنها در خانه به وظیفه مادری و خدمت به خانواده پردازند، خود را در مقابل زنان شاغل، کوچک و حقیر احساس می‌کردند. (مکتبی، هدایتی، ۱۳۸۷: ۸۴)

از این رو، حضرت امام خمینی علیه السلام برای مقابله با این فرهنگ ویران‌گر، با وجود تأیید حضور اجتماعی زنان و نیز اشتغال آنان (البته در چهارچوب موازین شرع و عرف) از هر فرصتی برای تقویت و تحکیم روحیه مادری و نیز بالابردن این تفکر در جامعه تلاش می‌کرد. به همین دلیل، همواره از مسئولیت مادری به عنوان شغلی شریف و اصیل که شاید هیچ شغلی به ارزش و مرتبه آن نباشد، یاد می‌کرد. در اینجا به سخنان امام خمینی علیه السلام درباره توطئه فرهنگی رژیم برای پایین آوردن مقام مادری و نیز به دیدگاه روشن و متعالی ایشان نسبت به شغل مادری می‌پردازیم: «البته شغل برای زن، شغل صحیح برای زن، هیچ مانعی ندارد، لکن نه آن طوری که آنان می‌خواستند. آن‌ها نظرشان به این نبود که زن یک اشتغالی پیدا بکند. نظرشان به این بود که زن را مثل مردها، هم زن‌ها را و مردها را از آن

مقامی که دارند، منحط کنند. نگذارند یک رشد طبیعی از برای قشر زن پیدا بشود یا یک رشد طبیعی از برای قشر مرد. نگذارند بچه‌های ما تربیت صحیح بشوند و لهذا از آن اوّل جلوییش را گرفتند. دامن بانوان که مرکز تربیت اطفال است، محروم شد بسیاریش از این بعد در دبستان‌ها بچه‌ها رفتند. آنجا هم با تبلیغات سوئی، با کتاب‌های منحرفی، آن‌ها را منحرف کردند. بعد در دانشگاه که رفتند، عمال آن‌ها نگذاشتند رشد صحیح بکنند. نگذاشتند دانشمندان صحیح تربیت بشوند. اشخاص ملی صحیح، اشخاص اسلامی صحیح تربیت بشوند».(خمینی، ۱۳۷۰: ج ۶، ۱۸۲)

مع‌الاسف در آن حکومت طاغوتی این شغل را می‌خواستند از این مادرها بگیرند. تبلیغ کردند به اینکه زن چرا بچه‌داری بکند. این شغل شریف را منحطش کردند در نظر مادرها؛ برای اینکه می‌خواستند که مادرها از بچه‌ها جدا بشوند. بچه‌ها را ببرند در پرورشگاه‌ها بزرگ کنند. مادرها هم علی‌حده بروند یک کارهایی که آن‌ها دلشان می‌خواهد، بکنند».(تبیان، ۱۳۸۷: ۱۱۲)

در طول این سلطنت، اینها کوشش کردند که مادران را از بچه‌ها جدا کنند. به مادرها تزریق کردند که بچه‌داری چیزی نیست؛ شما توی ادارات بیایید و این‌ها بچه‌های معصوم را جدا کردند از دامن مادران و بردند در پرورشگاه‌ها و جاهای دیگر و اشخاص اجنبی و غیر رحیم آن‌ها را به تربیت فاسد تربیت می‌کردند».(همان)

این مادر که بچه در دامن او بزرگ می‌شود، بزرگ‌ترین مسئولیت را دارد و شریف‌ترین شغل را دارد؛ شغل بچه‌داری. شریف‌ترین شغل در عالم، بزرگ کردن یک بچه است و تحویل دادن یک انسان است به جامعه. این همان بود که خدای تبارک و تعالی در طول تاریخ برای انبیا فرستاد. در طول تاریخ از آدم تا خاتم انبیا آمدند انسان درست کنند».(فراهانی، ۱۳۷۸: ۲۹۴)

این شغل که شغل انبیاء هست و انبیاء هم آمدند برای اینکه انسان درست کنند، این شغل اوّل شما هست؛ در اول تربیت بچه».(خمینی، ۱۳۷۸: ج ۷، ۷۶۰)

۳-۳. سرشار بودن از عطوفت و مهربانی

دیگر از شاخصه‌های زن انقلابی سرشار بودن از عطوفت و مهربانی نسبت به فرزندان است.

مادر، قلب خانه و مظهر مهر و عاطفه، عشق و احساس، محبت و صفاست، و مادری، فضیلتی است ملکوتی، ناشی از عالم قدس که در وجود انسان خاکی تجلی می‌کند و در آن صراحت و صداقت، مهر و صفا، عدل و تقوا به عالی‌ترین شکل خود آشکار می‌شود. مادری، حالتی است که صفات عالی زیبایی را، در پرورش فرزند می‌داند و در این راه، از همه زمینه‌ها و امکانات شخصی می‌گذرد. مادر، هنرمندی است که در نتیجه تلاش خستگی ناپذیرش، فرزند نیکو پرورش یافته، نیکوکار و با تقوا در مسیر حق گام برمی‌دارد.

امام خمینی علیه السلام در مورد عطوفت و مهربانی مادر چنین می‌فرمایند: «تجسم عطوفت و رحمت، در دیدگان نورانی مادر بارقه رحمت و عطوفت رب العالمین است. خداوند تبارک و تعالی قلب و جان مادران را با نور رحمت و ربوبیت خود آمیخته. آن‌گونه که وصف آن را کس نتوان کرد و به شناخت کسی جز مادران در نیاید و این رحمت لایزال است که مادران را تحملی چون عرش، در مقابل رنج‌ها و زحمات از نوزادی تا به آخر مرحمت فرموده و اینکه در حدیث آمده است: «بهشت زیر قدم‌ها مادران است.» (محمدری شهری، ۱۳۸۹: ح ۲۲۶۹۱) یک حقیقت است و اینکه با این تعبیر لطیف آمده است برای بزرگی و عظمت آن است و هشیاری به فرزندان است که سعادت و جنت را در زیر قدم آنان و خاک پای مبارک آنان جست و جو کنید و حرمت آنان را نزدیک حرمت حق تعالی نگه دارید و رضا و خشنودی پروردگار سبحان را در رضا و خشنودی مادران دریابید.» (خمینی، ۱۳۷۸: ج ۱۴، ۲۲۵)

«مادری که بچه‌اش گرفتاری دارد و می‌خواهد او را نجات بدهد، آن قدری که الطاف این مادر او را آرام می‌کند، مداوا آن قدر تأثیری در او ندارد. این الان

احتیاج به او دارد که روحش آرام بشود. مادر روح او را آرامش می‌دهد.» (تبیان، ۱۳۸۷، ۱۰۳)

در جایی دیگر امام خمینی علیه السلام، در تبیین نقش مادر به عنوان یک عامل تربیتی و عطوفت وی فرموده‌اند: «در دامن مادر بچه‌ها بهتر تربیت می‌شوند تا در پیش استادان. علاقه‌ای که بچه به مادر دارد به هیچ‌کس ندارد و آن چیزی که در بچگی از مادر می‌شنود. در قلبش نقش می‌بندد و تا آخر همراهش است. مادرها باید توجه به این معنی کنند که بچه‌ها را خوب تربیت کنند. پاک تربیت کنند. دامن‌هایشان یک مدرسه علمی و ایمانی باشد. و این یک مطلب بسیار بزرگی است که از مادرها ساخته است.» (خمینی، ۱۳۷۰: ج ۶، ۱۴۰)

۴-۳. تربیت دینی فرزند

یکی دیگر از شاخصه‌های زن انقلابی تربیت دینی فرزندان است. آموزش‌های دینی و تقویت مبانی اعتقادی کودک بدون تردید، یادگیری از مهم‌ترین فرآیندهای روانی است که زمینه‌های آن از سنین کودکی شکل می‌گیرد و به تدریج با بالا رفتن سن کودک، استعدادها و نیز بیشتر شکوفا می‌شود. کودک به دلیل وجود حس قوی تقلید، تلاش می‌کند تا رفتاری همسان با والدین خود بازسازی کند. وجود این حس، به او کمک فراوانی در یادگیری می‌نماید. والدین نیز می‌باید از این حس قوی به سود فرزند خود بهره‌برداری کنند و با آموزش‌های ابتدایی، کم‌کم زمینه‌های آشنایی با تعالیم دینی و مبانی اعتقادی، به‌ویژه نماز، را در او به وجود آورند. امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «هنگامی که کودک به سه سالگی رسید لا اله الا الله را به او بیاموزید و او را رها کنید.» همین مقدار کافی است. وقتی هفت ماه دیگر گذشت محمدرسول الله صلی الله علیه و آله را به او آموزش دهید و سپس او را رها کنید تا چهار ساله شود. آنگاه صلوات فرستادن را به او بیاموزید. در پنج سالگی به او سمت راست و چپ را آموزش دهید و قبله را نشان او داده و بگویید سجده کند. آنگاه او را تا شش سالگی واگذارید. فقط پیش روی او نماز بخوانید و رکوع و سجود را یادش دهید تا هفت سالش

هم تمام شود. وقتی هفت سالگی را پشت سر گذاشت، وضو ساختن را به او تعلیم دهید و به او بگویید نماز بخواند، تا هنگامیکه نه ساله شد وضو و نماز را به نیکی آموخته باشد. و هنگامیکه آن دو را به خوبی یاد گرفت خدا پدر و مادر او را به خاطر این آموزش‌شان خواهد آمرزید.» (حر عاملی، ۱۴۰۹: ج ۲، ۱۰۰)

ارتقاء سطح دانش و معرفت کودک گذشته از ضرورت تعلیم کودک و آشنا نمودن او با اصول اعتقادی، آموزش‌های دیگری نیز ولو در حد آشنایی برای کودک در حال رشد ضروری است. امام صادق علیه السلام به جمیل بن درّاج فرمودند: «بَادِرُوا أَحَدَانَكُمْ بِالْحَدِيثِ قَبْلَ أَنْ تَسْبِقَكُمْ إِلَيْهِمُ الْمُرْجَةُ!»؛ فرزندانان را با کلام [ما] آشنا کنید پیش از آنکه مرجه) و دیگر فرقه‌های منحرف عقیدتی (بر شما سبقت بگیرند) و آنان را منحرف سازند.» (همان، ج ۶: ۴۷۷)

امام خمینی علیه السلام بارها بر چنین نقشی تأکید می‌کرد و خانواده را اولین خاستگاه تربیتی کودک می‌دانست: «خانواده شما باید مدرسه باشد؛ تعلیم احکام اسلام، تهذیب اخلاق نونهالان. شما باید نونهالان مهذب تحویل معلمان بدهید و معلمان باید بیشتر آن‌ها را تهذیب کنند.» (خمینی، ۱۳۷۰: ج ۶، ۱۴۰)

و امام خمینی علیه السلام در جای دیگر می‌فرماید: «در دامن مادر، بچه‌ها بهتر تربیت می‌شوند تا در پیش استادان... مادرها باید توجه به این کنند که بچه‌ها را خوب تربیت کنند، پاک تربیت کنند، دامن‌هایشان یک مدرسه علمی و ایمانی باشد و این، یک مطلب بسیار بزرگی است که از مادرها ساخته است و از دیگران ساخته نیست. آن قدری که بچه از مادر می‌شنود، از پدر نمی‌شنود. آن قدری که اخلاق مادر در بچه کوچک نوری تأثیر دارد و به او منتقل می‌شود، از دیگران عملی نیست.» (همان، ج ۸، ۱۶۲)

«نقش خانواده و به‌خصوص مادر در تربیت فرزندان و پدر در جوانان، بسیار حساس است اگر فرزندان در دامن مادران و حمایت پدران متعهد به‌طور

شایسته و با آموزش صحیح تربیت شده و به مدارس فرستاده شوند، کار معلمان نیز آسانتر خواهد بود.» (شرفی، ۱۳۷۸: ۸۶)

۳-۵. آموختن شجاعت و ایثار به فرزندان

دیگر از شاخصه‌ها و ویژگی‌های زن انقلابی آموختن شجاعت و ایثار به فرزندان است.

زن انقلابی که می‌خواهد شجاعت و ایثار در فرزندانش شکل بگیرد، بهترین و مؤثرترین راه این است که خود شما نیز شجاع باشید. بهترین روش آموزش، آموزش عملی است. کودکان رفتار والدین خود را نوعی ارزش می‌دانند و تلاش می‌کنند از آن تقلید کنند.

امام خمینی علیه السلام؛ در این کلام خویش بر نقش استراتژیک زن به‌ویژه نقش مادری زن چه قبل و چه بعد از پیروزی انقلاب تأکید می‌کند. شالوده انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی بر ایمان، تقوا و کرامت‌های انسانی است. پس همان‌گونه که با تلاش جان‌های پاک و نفوس مهذب پا به عرصه وجود گذاشت، دوام و بقای آن نیز در محیطی پاک و نورانی و به وسیله انسان‌های صالح و سالم امکان‌پذیر است. همان‌گونه که گفته شد، به دلیل نقش مهم مادران در تربیت چنین افرادی، وجود عنصر «مادری» به عنوان بزرگ‌ترین پشتوانه نظام و انقلاب مطرح می‌شود به‌ویژه مادرانی که با انقلاب و اهداف مقدس آن آشنا و همراهند و به‌خوبی به نقش حساس و خطیر خود در این زمینه آگاهند. از این‌روست که می‌بینیم امام خمینی علیه السلام، جدای از نقش فردی زنان و مادران، به نقش و کارکرد اجتماعی و انقلابی آنان نیز بسیار اهمیت می‌داد و همواره با تأکید بر اصالت و استحکام خانواده، بر نقش و روحیه مقدس مادری نیز تأکید می‌کرد. ایشان در این زمینه، نقش زنان را در خدمت به انقلاب بیش از مردان دانسته است و می‌فرماید: «بانوان ایران در این نهضت و انقلاب سهم بیشتری نسبت به مردان دارند و امروز هم که در پشت جبهه‌ها مشغول فعالیت هستند، سهم آن‌ها بیشتر از دیگران است و در تربیتی که اشتغال دارند، چه تربیت کودکان‌شان و چه تربیت

خردسالان‌شان وجه تربیت‌هایی و جاهای دیگر مجالس دارند، باز سهم بزرگی در این انقلاب دارند». (خمینی، ۱۳۷۰: ج ۱۴، ۲۳۰)

یا درجایی دیگر بیان می‌دارد: «بانوان ایران، جان‌شان را، جوان‌شان را، وقت‌شان را وقف اسلام کردند و اسلام را به اینجا رساندند و امیدواریم که از این به بعد هم از این بالاتر بشود و مطمئن باشید که تا شماها در صحنه هستید و شماها متعهد به اسلام هستید و جوان می‌دهید و جوان تربیت می‌کنید، این اسلام به پیش برود». (همان، ج ۱۹، ۱۲۱)

لازمه کسب و حفظ این ارزش، داشتن بینش و آگاهی انقلابی به ویژه بصیرت، شناخت و مقاومت در برابر نقشه‌ها و توطئه‌های استکباری است که امام به یک نمونه آن، چنین اشاره می‌کند: «بانوان محترم ایران ثابت کردند که دست خوش این طور توطئه‌ها نشده‌اند و نمی‌شوند و ثابت کردند که در دژ محکم عفت و عصمت هستند و جوانان صحیح و نیرومند و دختران عفیف و متعهد به این کشور تسلیم خواهند کرد و هیچ‌گاه نخواهند در آن راه‌هایی که قدرت‌های بزرگ برای تباه کردن کشور پیش پای آنان گذاشته بود، به آن راه‌ها نخواهند رفت». (همان، ج ۱۴، ۲۳۱)

«شما بچه‌های خودتان را حفظ کنید. بچه‌های خودتان را خوب تربیت کنید. این بچه‌ها هستند که کشوری را نجات می‌دهند. در دامن شما این‌ها اسلامی بار می‌آیند، در دامن شما اینها با فضیلت بار بیایند، با ایمان بار بیایند تا در این مملکت بتوانند خدمت بکنند. خداوند همه شما را انشاءالله سعادت‌مند کند و همه شما را برای مملکت خودتان مفید قرار دهد». (خمینی، ۱۳۷۸: ج ۹، ۱۳۶)

حدیث ایثار و از خودگذشتگی زنان در انقلاب، حدیث زیبایی است که هر زمان روایت‌گر حماسه‌ای دیگر است. این حماسه‌ها آن قدر شگفت و زیباست که امام حماسه‌سازان را نیز به شگفتی وا می‌دارد. این، نمونه‌ای است از آن همه زیبایی: «مقاومت و فداکاری این زنان بزرگ در جنگ تحمیلی آن قدر اعجاب‌آمیز

است که قلم و بیان از ذکر آن عاجز، بلکه شرمسار است.» (مکتبی، هدایتی، ۱۳۸۷: ۱۸)

یکی از بارزترین جلوه‌های اینارگری زنان، شهادت فرزندان‌شان است، که امام خمینی علیه السلام در این زمینه چنین می‌فرماید: «ما هر روز شاهدیم که مادران شهدا، کسانی که حتی چند شهید داده‌اند، فریاد می‌زدند که اگر باز هم داشتیم، در راه خدا می‌دادیم و تأسف می‌خورند که دیگر فرزندی ندارند که در راه خدا بدهند.» (واحد امور فرهنگی خواهران، ۱۳۶۴: ۱۱۸)

و دیگر سخن این است: زن مظهر تحقق آمال بشر است. زن پرورش دهنده زنان و مردان ارجمند است. از دامن زن، مرد به معراج می‌رود. دامن زن محل تربیت بزرگ زنان و بزرگ مردان است. (خمینی، ۱۳۷۰: ج ۱۳، ۲۱۹) زن‌ها، مردان شجاع را در دامن خود بزرگ می‌کنند. قرآن کریم انسان‌ساز است و زن‌ها نیز انسان‌ساز، اگر زن‌های انسان‌ساز از ملت‌ها گرفته بشود، ملت‌ها به شکست و انحطاط مبدل خواهند شد، شکست خواهند خورد، منحط خواهند شد. (خمینی، ۱۳۷۰: ج ۱۵، ۲۵۷)

۶-۳. اصلاح فرزندان با تشویق و مهرورزی

زن و مادر انقلابی در ایجاد و سازندگی شخصیت فرزندان نقش اول را داراست؛ از آن بابت که با کودک روابطی متعدد از خشم و مهر، تشویق و تنبیه، قهر و آشتی، انس و رفاقت دارد. مادر از هر جهت به کودک نزدیک است. نخستین زمزمه‌ها، سرودها، ابراز احساسات از سوی او به کودک القا می‌شود و او را سخت وابسته و شیفته‌ی خود می‌سازد. بنابراین وظیفه‌ی مادر در این زمینه مهم است. مادر باید شخصیت آینده‌ی کودک را پایه‌گذاری کند و اگر در این رسالت کوتاهی و قصور ورزد، جامعه لطمه می‌بیند.

و امام خمینی علیه السلام در این باره می‌فرماید: «زن انسان است، آن هم یک انسان بزرگ، زن مربی جامعه است. از دامن زن انسان‌ها پیدامی‌شوند. مرحله اول مرد و زن صحیح، از دامن زن است. سعادت و شقاوت کشورها بسته به وجود زن

است. زن با تربیت صحیح خودش انسان درست می‌کند و با تربیت صحیح خودش کشور را آباد می‌کند. زن مبدأ همه سعادت‌ها از دامن زن بلند می‌شود. زن مبدأ همه سعادت‌ها باید باشد. (فراهانی، ۱۳۷۸: ۲۹۳؛ خمینی، ۱۳۷۸: ج ۱۶، ۲۴۶)

«نقش زن در جامعه بالاتر از نقش مرد است؛ برای اینکه بانوان علاوه بر اینکه خودشان یک قشر فعال در همه ابعاد هستند، قشرهای فعال را در دامن خودشان تربیت می‌کنند. خدمت مادر به جامعه از خدمت معلم بالاتر است، و از خدمت همه کس بالاتر است. و این امری است که انبیاء می‌خواستند. می‌خواستند که بانوان قشری باشند که آن‌ها تربیت کنند جامعه را، و شیر زنان و شیر مردانی به جامعه تقدیم کنند.» (خمینی، ۱۳۷۸: ج ۱۴، ۱۹۷)

۳-۷. محبت به فرزندان

بی‌شک یکی از اساسی‌ترین نیازهای انسان پس از نیازهای زیستی، هم‌چون آب، غذا و... نیاز به محبت است؛ به گونه‌ای که اگر این نیاز انسان برآورده شود، کودک تا حدّ بسیاری در برابر نیازهای زیستی مقاومت کرده، آن را تحت‌تأثیر خود قرار خواهد داد. نیاز به محبت است. از آنجا که خانواده، نخستین سرپرست کودک است، والدین به‌ویژه مادر ملزم هستند که به این نیاز کودک توجه خاصّ داشته باشند و بداند پاسخ‌گویی صحیح به این نیاز کودک، اساس و پایه تربیت او را تشکیل می‌دهد؛ زیرا ارضای این نیاز کودک، موجب آرامش روانی، امنیت خاطر، اعتماد به نفس، اعتماد به والدین، و حتی سلامت جسمی او می‌شود. (حسینی‌زاده، ۱۳۸۵: ۹۲)

از نظر روانی نیز اینکه کودک در آینده فردی صمیمی باشد یا نه، مهرورز باشد یا خشن، با دیگران در جوشش باشد و یا منزوی، بسته با ارتباط مادر با نوزاد دارد. با محبت کردن به کودک، می‌توان از بسیاری از انحرافات جلوگیری کرد؛ زیرا کمبود محبت یکی از عوامل بسیار قوی برای سوق دادن اطفال و نوجوانان به سوی بزهکاری است. ابراز محبت مادر به شیوه‌های مختلفی انجام

می‌پذیرد که بهترین آن‌ها در آغوش گرفتن، نوازش کردن و بوسیدن است، این امر مایه جلب محبت و اطمینان کودک از زندگی می‌شود.

حدیثی از امام صادق علیه السلام در این مورد می‌فرماید: «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَحْبَبُوا الصَّبِيَّانَ وَارْحَمُوهُم» (کلینی، ج ۱۱، ۴۴۸ و ۴۴۹، ۳۵، باب بر الأولاد) کودکان را دوست بدارید و نسبت به آنان مهربان باشید.

همچنین در روایت دیگری امام صادق علیه السلام در این باره می‌فرماید: «أَكْثَرُوا مِنْ قُبْلَةِ أَوْلَادِكُمْ، فَإِنَّ لَكُمْ بِكُلِّ قُبْلَةٍ دَرَجَةٌ فِي الْجَنَّةِ مَسِيرَةَ خَمْسِمِائَةِ عَامٍ (وسائل الشیعه، ج ۲۱، ۴۸۵) فرزندان خود را زیاد ببوسید، به درستی که برای هر بوسه ای، درجه‌ای برای شما در بهشت، به اندازه مسیر پانصد سال خواهد بود.

امام خمینی رحمته الله در خصوص کمبود محبت به فرزند می‌فرماید: «... بچه‌هایی که از دامن مادر جدا شده‌اند و در پرورشگاه‌ها رفتند، اینها چون بدان اجنبی هستند و محبت مادر ندیده‌اند، عقده پیدا می‌کنند، این عقده منشاء همه مفاسدی است که یا اکثر مفاسدی است که در بشر حاصل می‌شود. این جنگ‌هایی که پیدا می‌شود از عقده‌هایی است که در انسان است، بچه‌های شما را اگر از شما جدا کردند، و به واسطه نداشتن محبت مادر عقده پیدا می‌کنند به فساد کشیده می‌شوند و...». (خمینی، ۱۳۷۸: ج ۹، ۲۹۲-۲۹۴)

و در جای دیگر امام خمینی رحمته الله می‌فرماید: «مبدأ یک عقده بزرگ، این جدا کردن بچه از مادر است. محبت مادری لازم دارد بچه.» (خمینی، ۱۳۷۸: ج ۸، ۹۱)

نتیجه

در کلام امام خمینی رحمته الله محیط خانه یکی از جاهای بسیار مهم برای تربیت اولاد و دامن مادرهم یکی از جاهای بزرگ برای تربیت است.

یکی از موضوعات مهم در مورد شاخصه‌های زن انقلابی در تربیت فرزند، که از فرمایشات حضرت امام خمینی رحمته الله می‌توان فهمید داشتن اخلاق نیکو و تهذیب نفس و مسئولیت‌پذیری در تربیت دینی می‌باشد.

و دیگر از شاخصه‌های زن انقلابی این است که با بصیرت و آگاهی خویش فرزندان شایسته و با بصیرت و شجاع تربیت کند.

آرمان تربیتی امام خمینی علیه السلام در تربیت فرزند به منزله یک فرد نیست بلکه به مثابه یک ملت است و در صورت تربیت مطلوب موجب سعادت یک جامعه و او در غیر اینصورت موجب شقاوت یک ملت می‌تواند باشد.

نهایت به این نتیجه می‌رسد که سعادت و سلامت هر جامعه در خانواده‌ها پی‌ریزی می‌شود و انتقال ارزش‌های دینی، ملی و فرهنگی و اجتماعی در درجه اول به عهده خانواده‌ها به خصوص مادر است به وظیفه اصلی زن انقلابی تربیت نسل جدید برای جامعه و گرم نگهداشتن کانون خانواده است.

فهرست منابع و مآخذ

۱. اکرمی، سیدکاظم، (۱۳۸۳)، نقش تربیتی امام خمینی علیه السلام، در محیط خانوادگی، مصباح - تعلیم و تربیت اسلامی، فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۳ - شماره ۵۰ از ۷ تا ۴۰.
۲. خمینی، روح‌الله، (۱۳۷۸)، صحیفه امام؛ مجموعه آثار امام خمینی علیه السلام، چاپ اول، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام.
۳. خمینی، روح‌الله، (۱۳۷۰)، صحیفه نور، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۴. تبیان: آثار موضوعی: دفتر هشتم، (۱۳۸۶)، جایگاه زن در اندیشه امام خمینی علیه السلام، چ دهم، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام، (تبیان: آثار موضوعی: دفتر هشتم)
۵. حرعاملی، محمد بن حسن، (۱۴۰۹ق)، وسائل الشیعه، ۳۰ جلدی، قم: مؤسسه آل‌البیت علیهم السلام، چاپ اول.
۶. حسینی‌زاده، علی، (۱۳۸۵)، تربیت فرزند، قم: زیتون.

۷. شرفی، محمدرضا، (۱۳۷۸)، مبانی و روش‌های تربیت اسلامی با تأکید بر دیدگاه امام خمینی علیه السلام، تهران: مؤسسه نشر پنجره.
۸. فراهانی، مجتبی، (۱۳۸۹)، تعلیم و تربیت از دیدگاه امام خمینی علیه السلام (اهمیت، جایگاه و عوامل مؤثر بر تعلیم و تربیت)، چ ششم، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام، تبیان: آثار موضوعی: دفتر هیجدهم.
۹. کلینی، محمد بن یعقوب، ۱۴۲۹ق، کافی، ۱۵جلدی، قم: دار الحدیث.
۱۰. محمدی ری شهری، محمد، (۱۳۸۹)، میزان‌الحکمه، مترجم حمیدرضا شیخی، قم: مؤسسه علمی و فرهنگی دارالحدیث سازمان چاپ و نشر.
۱۱. مکتبی، محمد، هدایتی، سعید، (۱۳۸۷)، زن و خانواده از دیدگاه امام خمینی علیه السلام، قم: دفتر عقل.
۱۲. مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام، (۱۳۷۴)، مجموعه مقالات کنگره آثار تربیتی حضرت امام خمینی علیه السلام، چاپ اول، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام.
۱۳. مؤسسه فرهنگی هنری قدر ولایت، (۱۳۹۰) حجاب، عفاف و خانواده از دیدگاه حضرت امام خمینی علیه السلام، چاپ اول، تهران، مؤسسه فرهنگی هنری قدر ولایت.
۱۴. واحد امور فرهنگی خواهران، (۱۳۶۴)، سیمای زن در کلام امام خمینی علیه السلام، تهران: وزارت ارشاد اسلامی.
۱۵. واحد بسیج مستضعفین منطقه ۱۰بخش خواهران، (۱۳۶۲)، زن و انقلاب اسلامی از دیدگاه امام خمینی علیه السلام.

